

Р Е Ц Е Н З И Я

от проф.дин.Иван Гацов, департамент „Археология”

Нов Български Университет

ПО КОНКУРСА

за заемане на академичната длъжност

„ПРОФЕСОР ПО АРХЕОЛОГИЯ”

Шифър 05.03.12., обявен в ДВ БР. 13/17.02.2015 г.

с кандидат – доц.д-р Красимир Петров Лещаков

На обявения със Заповед № Р538-162 от 10.03.2015 г. на ректора на Софийския университет „Св. Кл. Охридски” за провеждане на конкурс за професор по професионално направление 2.2. История и Археология (Археология - праистория за нуждите на Катедра по археология, единствен явил се кандидат е доц.д-р Красимир Петров Лещаков.

За участие в конкурса доц. д-р Красимир Лещаков е представил:

Монографията Yabalkovo, Vol. 1 (ed. by J. Roodenberg, K. Leshtakov and V. Petrova), издание на АТЕ - Arts et Technica Explicatus, Sofia University “St. Kliment Ohridski”. Томът се състои от 485 страници, в които влизат общо 16 глави, списък на илюстрациите, списък на участниците и индекс на термините.

Отделно от това за участие в конкурса са представени 29 статии и три рецензии, които са излезли след 1997 г., т.е. годината, в която кандидатът се е хабилитирал. Основните акценти на неговите изследвания са насочени към ключови за праисторията райони като Югоизточна Европа и СЗ Мала Азия. Научните интереси на доц. д-р Красимир Лещаков са насочени към изследване на селищни модели, значението на географския фактор, поведенческа археология, културни характеристики, стратиграфски секвенции, системи на снабдяване и обмен, изследване на палеосредата и др.

Не по-малко съществени и разностранни са проучванията на доц. д-р Красимир Лещаков в областта на регионалните изследвания в Източните Родопи, долината на Марица, селищата под Средна гора, долината на Тунджа, българското Черноморие и др., които включват периодите от ранния неолит до края на бронзовата епоха.

Предвид професионалната ми ориентация си позволявам да взема отношение по някои аспекти на изследване на каменната индустрия от епохата на неолита, които са засегнати в представения труд.

Монографията Yabalkovo, Vol. 1 отразява работата по реализацията на мащабен интердисциплинарен археологически проект. Идеята за този проект, както и неговото ръководство, е на доц. Лещаков. Монографията е издадена на английски език.

Доц.д-р Красимир Лещаков е автор на четири от основните глави в монографията Yabalkovo, Vol. 1: Chapter I. Introduction. Structure of the field work. Documentation and archive; Chapter V. Cultural environment of Early Neolithic Yabalkovo; Chapter VI. Chronicles of the excavations; Chapter IX. The Early Neolithic pottery from Yabalkovo. An interim report.

В три от главите на монографията д-р Красимир Лещаков е съавтор: Chapter X. 1. Small finds. Introduction; Chapter XVI. 1. Ditch from the Early Bronze age 3. Sector North и Chapter XVI. 2. Bronze lion figurine from a LIA pit. Sector North. В този труд кандидатът участва с общо 198 страници самостоятелен и 28 страници съавторски текст.

В първа глава: I. Introduction. Structure of the field work. Documentation and archive в рамките на 25 страници е представена уводната част на това колективно изследване, структурата на полевите проучвания, а така също са изложени изчерпателно целите на изследването, методите на работа и подходите за тяхното постигане.

Пета глава: V. Cultural environment of Early Neolithic Yabalkovo включва 40 страници, в които на едно много високо професионално равнище е представен културният контекст на ранния неолит в Ябълково. В тази част от монографията е акцентирано върху проблемите, свързани с проучването на селищния модел в басейна на р. Марица в светлината на процесите на неолитизация на ЮИ Европа.

Глава шеста: VI.Chronicles of the excavations се състои от общо 97 страници, в която са представени теренните проучвания, осъществени от изследователския екип на доц. д-р К. Лещаков, методите, които са използвани, развитието им в хронологически аспект, както и някои интересни решения, съответстващи на спецификата на обекта и на спасителните разкопки.

Този подход или тези различни пространствени схеми изглеждат доста хаотични, но при обобщението и систематизирането на данните, а така също и в

интерпретационната част на публикацията е видно, че всичко това допринася много за кохерентността на изследването.

Значителен принос има във фактологическите части на труда, отразени в глава IX "The Early Neolithic pottery from Yabalkovo. An interim report", където е представен процесът на обработване на най-обемната в количествено отношение и една от най-информативните категории като керамиката.

Глава X. 1. Small finds. Introduction. В съавторство с В. Петрова е представена въвеждащата част в тази проблематика, която дава структурата на главата и подхода, като всичко това допринася за ясното и много информативно анализиране на тези категории находки.

Критични бележки: В Contents или Съдържание на труда, в глава X. Early Neolithic small finds from Yabalkovo, в частта X.1.Small finds. Introduction, названията на отделните категории малки находки са дадени по следния начин: X.2. Stone tools - каменни оръдия, X.3. Chipped-stone industry – каменоделство, X.4 Flint assemblage: formal toolkit and functional connotation.

В спомената по-горе глава I, на стр. 44 се казва: "...the finds are traditionally divided into groups according to the materials are made of...": I-stone artefacts или каменни артефакти. В Contents или Съдържание на тома обаче тази категория е представена като Глава X.2. „Stone tools” или каменни оръдия. Съответно категория „II-flint and other silicate artefacts...” т.е. кремъчни и други силицитни артефакти от стр. 44 - фигурира като Глава X.3 „Chipped stone industry” в Contents или Съдържание. С други думи има известна непоследователност при наименованията.

На стр. 341 в глава X.1., посветена на малките находки, последните са обозначени според суровината: I.stone, II.silex. Трябва да се отбележи обаче, че при класификацията по критерия „суровина” артефактите от кремък не са отделна група от каменните, а са тяхна подгрупа. В случая обаче това е несъществено терминологично разминаване или несъответствие.

X.2. Sone tools. В тази глава са разгледани от д-р Илия Хаджипетков, това което той определя като "...polished stone tools, millstone fragments, and small and medium crushed stones with traces of working", т.е. полирани сечива, фрагменти от каменни

мелници, както и малки и средни фрагменти със следи от работа. В изследването е включена една значителна по обем колекция от 802 екземпляра.

В тази глава специално внимание е отделено на изследванията върху суровините и техните източници, което още повече допринася за стойността на разработката. Каменните оръдия са анализирани в рамките на обособените групи суровини, като е направен и успешен опит за бъдат посочени зоните на локация на някои от тях.

Типовете оръдия са представени чрез стандартните типологически класификации в рамките на съответните групи суровини, като авторът много добре проследява връзката между типа оръдие и суровината, от която е изготвено изделието. Според мен всичко това е много показателно за равнището на проучване, осъществено от д-р Ил. Хаджипетров и за неговия строго научен подход към проблемите на изследване на каменните индустрии.

Забележката ми тук е по отношение на илюстративния материал. Последният е представен доста схематично и не дава възможност да се получи достатъчна визуална представа за тези изделия. Определен минус е липсата на снимки на някои от най-представителните типове сечива от съответните групи. Още повече, че в другите части от този том са представени снимки на различни категории находки и ситуации от процеса на разкопки, които са на много високо професионално ниво и със сигурност увеличаването на обема на фотодокументацията не би представлявал проблем на издателството.

В рамките на анализа на брадвите и теслите е направен опит за обособяване на съответните групи сечива по тегло и дължини – Length(mm) и Weight(g). Похвален е стремежът на автора за представяне в табличен вид на корелациите типовете сечива, размери, тегло и др. Забележката ми е, че таблиците са представени в две части, което е напълно неинструктивно – напр. Table 1. Polished stone tools. Raw materials; Table 5. Shape of the edges of the different types of the polished stone tools. Това е чисто технически проблем и вина тук имат и редакторите на тома. Без разбира се да е фатален, подобен пропуск затруднява до известна степен използването на тази иначе интересна и полезна информация.

Заедно с това е виден стремежът на автора за обособяване на метрични класове в рамките на дължините и теглото на артефактите, които са предмет на изследване. Според мен, макар и по принцип подобен подход да изглежда научно, то той не е инструктивен в случая. Сериите артефакти, които се третира по подобен начин са

малки в количествено отношение и на практика нямат някакво определено практическо значение. Това от своя страна затруднява проследяването на някакви съществени и по-обща закономерности, както и използването на тези данни при един сравнителен анализ.

Независимо от представените по-горе забележки, които имат повече чисто технически характер, то частта на д-р Ил. Хаджипетков е много полезна преди всичко с това, че се обръща внимание върху една много слабо застъпена област от изследванията на неолита и халколита у нас.

Практически, тези сечива са колкото и многобройни в количествено, толкова и слабо застъпвани в научно отношение в литературата по въпроса. По този начин едно значително количество информация, която много често е подценявана, сега се появява в рамките на завършено научно изследване и то на конгресен език.

По отношение частта на д-р Радка Златева X.1.Small finds. Chipped stone industry в глава X.Early Neolithic small finds from Yabalkovo, са включени близо 2000 артефакти. В рамките на проучването са засегнати технологичните, типологически характеристики и видовете каменни суровини, използвани при изготвянето на различните изделия. Също така са разграничени двете основни производствени вериги в контекста на съответните кремъчни суровини.

Що се отнася до използваната терминология, то според мен вместо disk смятам, че било по-правилно използването на термина chipped disk. В специализираната литература подобни форми се определят като chipped disk. В случая disk е прекалено общо понятие и на практика може да се отнася до всякакви изделия с подобна форма.

Chipped disk в случая са именно формите, за които д-р Р. Златева подчертава: "...made through large semi-flat and half-cover retouching in the central parts, passing towards a splintered retouch towards the edges, which were applied concentrically from the edges to the centre, over natural pieces or flakes (Fig.2.7; 3.2)".(Zlateva, 373)

По отношение позоваването на много полезната публикация на S. Rosen, то изделията, обозначени с този термин, се отнасят за периода на халколита в Близкия Изток (Rosen, 1997, 84-85). В същото време chipped disks са открити не само в Близкия Изток, но и на редица обекти в Анатолия, както посочва д-р Златева. В тази връзка, смятам, че е би било необходимо да се обърне внимание на публикуваните през

последните години chipped disks от района на Източна Тракия - Носа Çeşme и Aşağı Pınar, както и в най-ранните фази на неолита в северозападна Анатолия, като например Кеçiçayırı, близо до Seyitgazi, Eskişehir, Република Турция. Това от своя страна без съмнение би повишило още повече стойността на представения текст.

Отделно внимание заслужава рисунката на ядро, публикувано от д-р Р. Златева на стр. 374, Fig. 2,6. За тази иначе много интересна находка единствената информация е, че е ядро и че има следи от използване на твърда подложка (“Single cores bear traces of use of hard pad/anvil”). Доколкото може да се съди от рисунката от това ядро вероятно са отделяни пластини и пластинки. Подобни екземпляри са открити в ансамблите от праисторическо селище Aşağı Pınar, в Kırklareli, Източна Тракия. Според мен, би било добре в бъдещите си изследвания д-р Златева да вземе отношение по този проблем.

Допълнителна информация следва да придружава и представените на стр. 378, Fig. 6, образци от различни видове суровини, обозначени като: “Raw materials with aesthetic value from Yabalkovo”. Тук, според мен, би трябвало да има поне пояснение, какво точно се разбира под това, което се определя като “естетическата стойност“ на показаните образци и защо.

Всички тези забележки не намаляват ни най-малко значението на направеното от д-р Р. Златева. Представените резултати от анализа на кремъчния ансамбъл са напълно в съответствие със съвременните тенденции на проучвания, които се утвърдиха у нас през последните години.

Х.4. В глава Х на представения том е и частта на доц. д-р М. Гюрова Х.4. „Flint assemblage: formal toolkit and functional connotation”, която се състои от 10 страници. В един много издържан анализ е подчертана важността на кремъчната индустрия от Ябълково в процеса на неолитизация и неговата културна принадлежност към Караново I хоризонт. В рамките на цялостен анализ на кремъчните артефакти е извършено това, което доц. д-р М. Гюрова отбелязва като технико-типологическо описание и функционално определение.

Определен плюс на изследването е представеното и много добре илюстрирано пространствено разпределение на различните категории артефакти. Важен резултат от прилагането на функционалния анализ е посочването на известни прилики

(affiliation/similarity) с ансамблите от Ковачево и дивергенцията с „vis-à-vis” с такива от северозападна Анатолия. Тук смятам, че би било необходимо да се посочат от доц. д-р М. Гюрова, точно кои ансамбли има предвид, тъй като тя изследва редица обекти в споменатия по-горе район.

Частите от монографията, посветени на каменната индустрия, представляват като цяло едно изчерпателно изследване. Това от своя страна предлага редица възможности за сравняване на обобщителните данни с другите категории находки. Заедно с това тези данни са използвани при формулирането на генерални изводи не само при интерпретацията на обекта, но и при сравнително съпоставяне с други праисторически находища.

Като цяло това е една много сериозна стъпка към все по-детайлното изследване на кремъчните ансамбли от епохата на неолита в района на Горна Тракия и отговаря на всички изисквания и съвременни стандарти за едно сериозно научно изследване.

Трябва да се отбележи, че графичната и фотокументацията е на много високо ниво. Монографичния труд „Yabalkovo” представлява определен етап в разработване проблемите на късната праистория и е от значение за развитието на праисторическите изследвания в Югоизточна Европа.

Изхождайки от определените изисквания, предявявани към кандидатите за научното звание „професор” в рамките на конкурса, смятам, че доц. д-р Красимир Лещаков напълно отговаря на тях. Според мен със своята квалификация и научни приноси, кандидатът допринася още повече за утвърждаване авторитета на българската праистория в частност и на нашата археология като цяло. Той е и съосновател на археологическата експедиция, която извърши огромна по мащабите си дейност в рамките на спасителните разкопки Марица-изток.

Доц. д-р Красимир Лещаков е един от най-известните български археолози у нас и в чужбина, като публикациите му стимулират развитието на българската праистория и поставят определени стандарти пред по-младите колеги. Към моята положителна оценка мога да прибавя и неговата преподавателската дейност, която имам възможност да наблюдавам от десетилетия, както и работата му при ръководството и рецензиране на студенти и докторанти.

Предвид всичко казано предлагам на почитаемото жури да присъди на доц. д-р Красимир Петров Лещаков академичната длъжност „професор” към катедра „Археология” на СУ „Св.Климент Охридски” .

София.. 15.06. 2015

проф.дин Иван Гацов